

Roztoky elektrolytů

OBSAH PŘEDNÁŠKY 2.část:

- iontová síla, aktivita iontů
- Acidobazické reakce I (disociace a pH silných a slabých kyselin)

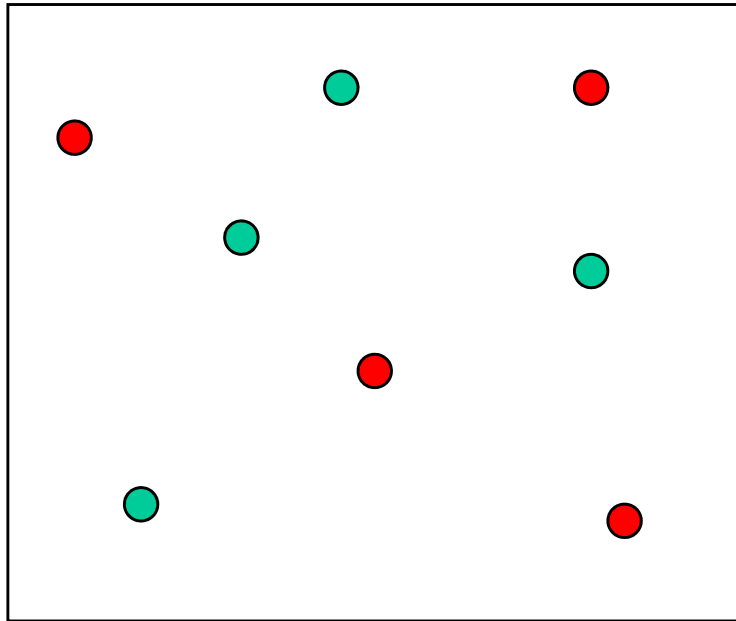
Pojmy, jejichž znalost ze střední školy je nezbytná pro porozumění přednášené látce :

- elektrolyty, jejich chování, typy elektrolytů
- chemická rovnováha, její ovlivnění, rovnovážná konstanta
- kyseliny, zásady, konjugované páry,
- autoprotolýza vody, pH
- silné a slabé kyseliny a zásady
- výpočet pH silných kyselin a zásad
- hydrolýza solí

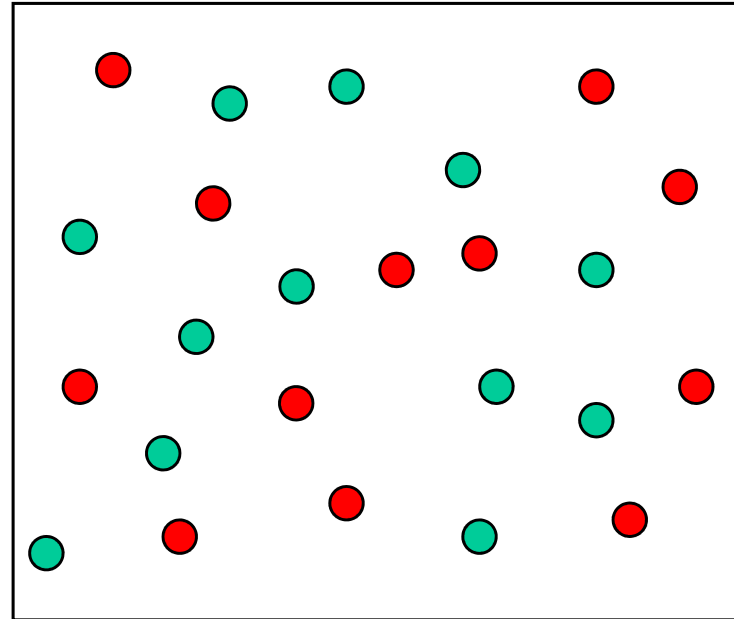
Tyto pojmy jsou zopakovány ve skriptu Lékařská chemie I

Aktivita iontů v roztocích silných elektrolytů

Zředěný roztok

Koncentrovanější roztok

● ● Kation a anion silného elektrolytu

V koncentrovanějších roztocích silných elektrolytů se jednotlivé ionty nechovají jako nezávislé

Jejich chování je ovlivněno elektrostatickými interakcemi s ionty v okolí

Chování iontů závisující na množství iontů popisuje
aktivita

$$a_i = \gamma_i c_i$$

γ_i ..... aktivitní koeficient

c_i ..... koncentrace

$$\gamma \leq 1$$

Výpočet aktivitního koeficientu z Debye-Hückelova vztahu:

$$-\log(\gamma) = \frac{0,51z^2 \sqrt{I}}{1 + \sqrt{I}}$$

Iontová síla roztoku

$$I = \frac{1}{2} \sum c_1 z_1^2 + c_2 z_2^2 + \dots = \frac{1}{2} \sum c_i z_i^2$$

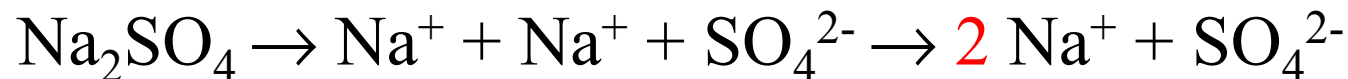
c_i – koncentrace daného iontu

z_i - náboj daného iontu

Je funkcí koncentrace a náboje iontů

Jaká je iontová síla roztoku Na_2SO_4 o koncentraci 0,1 mol/l ?

Řešení:
$$I = \frac{1}{2} (c_1 z_1^2 + c_2 z_2^2)$$

$$c_1 = c(\text{Na}^+) = 2 \cdot 0,1 = 0,2 \text{ mol/l}$$

$$c_2 = c(\text{SO}_4^{2-}) = 0,1 \text{ mol/l}$$

$$z_1 = z(\text{Na}^+) = 1$$

$$z_2 = z(\text{SO}_4^{2-}) = 2$$

$$I = \frac{1}{2} (0,2 \cdot 1^2 + 0,1 \cdot 2^2) = 0,1 + 0,2 = 0,3 \text{ mol/l}$$

Pojem kyseliny a zásady

(podle Brønsteda)

Kyselina:

látka, která odštěpuje H^+

kyselina

konjugovaná báze

Zásada (báze):

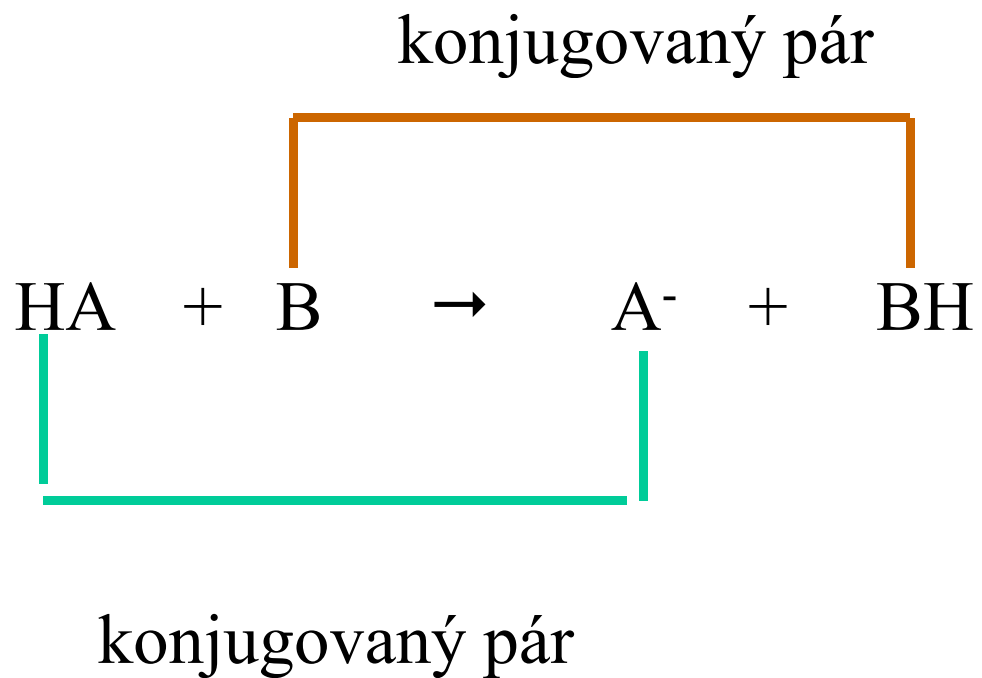
látka, která váže H^+

báze

konjugovaná kyselina

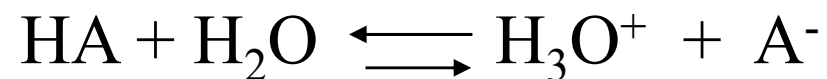
Konjugovaný pár kyselina /zásada

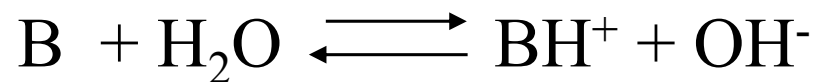
Kyseliny a báze ve vodě

Kyselina

Konjugovanou bází je voda

Báze

Zdrojem protonů pro bázi je voda

Výpočty pH silných kyselin a zásad

(opakování látky střední školy, bude krátce zopakováno na semináři 2, viz též skripta LCH I,)

Silné kyseliny a silné hydroxidy jsou **silnými elektrolyty**.

Ve zjednodušených výpočtech předpokládáme, že ve vodě zcela disociují

U jednosytné kyseliny je pak koncentrace H^+ stejná jako celková koncentrace c_{HA} a pH lze počítat jako

$$\text{pH} = -\log \text{H}_3\text{O}^+ = -\log c_{\text{HA}}$$

Obdobně platí pro silné zásady

pH slabých kyselin a zásad

Jaké pH má ocet ?

Jaké pH má roztok kyseliny askorbové?

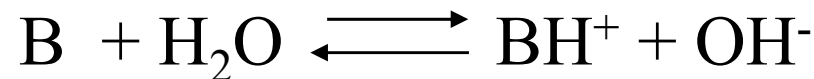
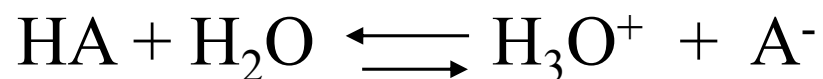
Proč mohu pít roztok kyseliny uhličitě,
fosforečné a ne roztok kyseliny
chlorovodíkové ?

Disociace slabých kyselin a zásad

Slabá jednosytná
kyselina

Slabá jednosytná
zásada

rovnovážná konstanta

$$K_c = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+].[\text{A}^-]}{[\text{HA}].[\text{H}_2\text{O}]}$$

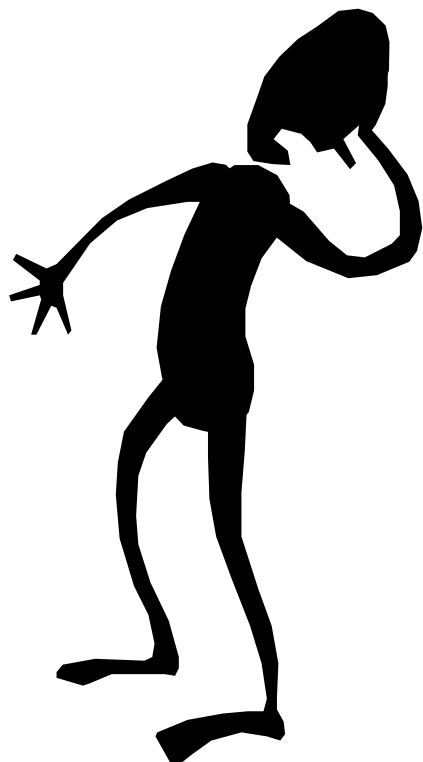
$$K_c = \frac{[\text{BH}^+].[\text{OH}^-]}{[\text{B}].[\text{H}_2\text{O}]}$$

disociační konstanta (protonizační konstanta)

$$K_A = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+].[\text{A}^-]}{[\text{HA}]}$$

$$K_B = \frac{[\text{BH}^+].[\text{OH}^-]}{[\text{B}]}$$

K_A, K_B – disociační (protonizační) konstanty

$$pK = -\log K$$

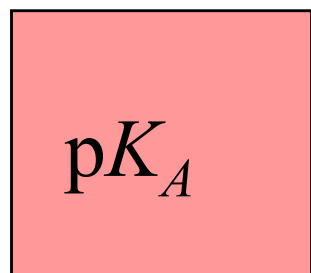
Co nám říká hodnota pK_A (pK_B) ?

- síla kyseliny nebo zásady

1- 3 .....středně silná

4-8 .....slabé

>8 .....velmi slabé

~

pK_A hodnoty slabých kyselin

Kyselina	pK_{A1}	pK_{A2}	pK_{A3}
$(COOH)_2$	1,25	4,29	
HNO_2	3,39		
H_3PO_4	2,16	7,2	12,29
CH_3COOH	4,76		
H_2CO_3	6,35	10,3	
H_2S	7,07	12,2	
H_3BO_3	9,24	12,7	
askorbová	4,17	11,57	

pK_B hodnoty slabých zásad

Báze	pK_B	pK_a konj. kys.
guanidin	1,50	12,5
methylamin	3,36	10,64
amoniak	4,75	9,25
imidazol	6,90	7,1
pyridin	8,82	5,18
anilin	9,38	4,62
kofein	13,40	0,6

Čím silnější je báze, tím slabší je konjugovaná kyselina

Vztah K_A a K_B (pK_A a pK_B)

$$K_A \cdot K_B = K_v = 1 \cdot 10^{-14}$$

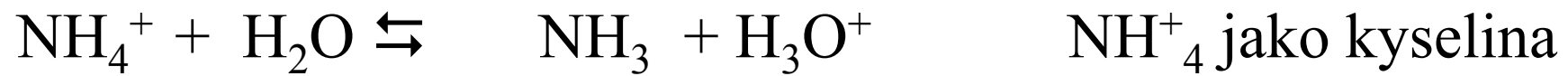
$$pK_A + pK_B = 14$$

Příklad: Chování amoniaku NH_3

$$K_B = \frac{[\text{NH}_4^+] \cdot [\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]}$$

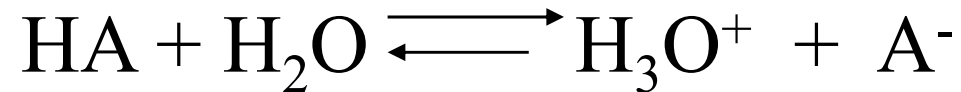

$$K_A = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] \cdot [\text{NH}_3]}{[\text{NH}_4^+]}$$

$$K_B = \frac{[\text{NH}_4^+] \cdot [\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} \cdot \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{H}_3\text{O}^+]} \Rightarrow K_B = \frac{K_v}{K_A}$$

Zjednodušené výpočty pH slabých kyselin a zásad

Slabá jednosytná kyselina o celkové koncentraci c_{HA}

$$K_{\text{A}} = \frac{[\text{H}^+] \cdot [\text{A}^-]}{[\text{HA}]}$$

$$K_A = \frac{[H^+] \cdot [A^-]}{[HA]}$$

Pro úpravu vztahu zavedeme 2 zjednodušení:

1. Koncentrace disociovaných molekul u slabé kyseliny je velmi malá ve srovnání s nedisociovanými: $c_{HA} \gg [H^+]$

$$[HA] = (c_{HA} - [H^+])$$

$$\Rightarrow [HA] \cong c_{HA}$$

2. Z jedné molekuly vzniká disociací stejný počet kationtů a aniontů:

$$[H^+] = [A^-]$$

$$K_A = \frac{[H^+]^2}{[c_{HA}]}$$

$$K_A = \frac{[H^+]^2}{[c_{HA}]}$$

**pH slabé kyseliny
závisí na její
koncentraci a pK_A
hodnotě**

$$H^+ = \sqrt{K_A \cdot c_{HA}}$$

$$pH = -\log H^+ = -\log \sqrt{K_A \cdot c_{HA}}$$

$$pH = \frac{1}{2} pK_A - \frac{1}{2} \log c_{HA}$$

Porovnání pH silné a slabé kyseliny o stejné koncentraci

HCl $c=0,1$ mol/l

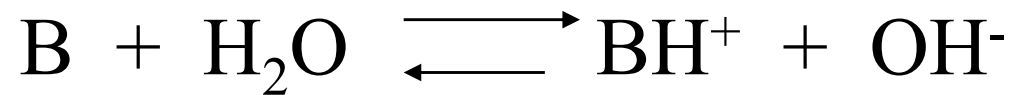
$$\text{pH} = -\log c_{\text{HA}} = -\log 0,1 = \mathbf{1}$$

CH₃COOH $c=0,1$ mol/l $\text{p}K_{\text{A}} = 4,7$

$$\text{pH} = \frac{1}{2} \text{p}K_{\text{A}} - \frac{1}{2} \log c_{\text{HA}}$$

$$\text{pH} = 2,35 + 0,5 = \mathbf{2,85}$$

Slabá jednosytná báze:

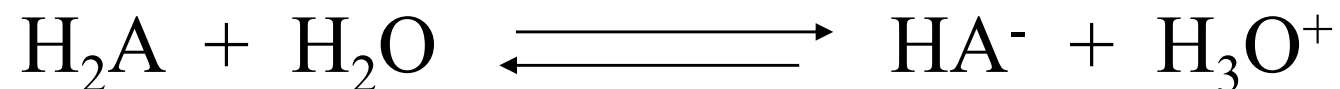

$$K_B = \frac{[\text{BH}^+] \cdot [\text{OH}^-]}{[\text{B}]}$$

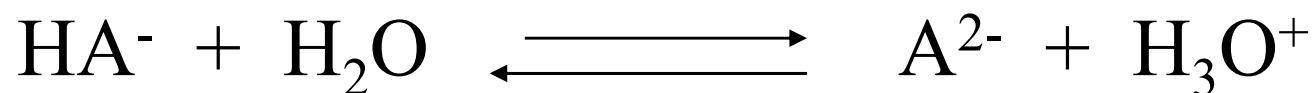
$$\text{pOH} = \frac{1}{2} \text{p}K_B - \frac{1}{2} \log c_B$$

$$\text{pH} = 14 - \frac{1}{2} \text{p}K_B + \frac{1}{2} \log c_B$$

Disociace vícesytných slabých kyselin (např. H_2S , H_2CO_3 , H_3PO_4)

$$K_{A1} = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] \cdot [\text{HA}^-]}{[\text{H}_2\text{A}]}$$

$$K_{A2} = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] \cdot [\text{A}^{2-}]}{[\text{HA}^-]}$$

Hodnoty pK_A se obvykle výrazně liší

Kyselina	pK_{A1}	pK_{A2}	pK_{A3}
$H_2C_2O_4$	1,25	4,29	-
H_3PO_4	2,16	7,20	12,29
H_2SO_4	silná	1,92	-
askorbová	4,17	11,57	-

Pokud koncentrace kyseliny není příliš nízká a rozdíl v pK je větší jak 3, ionizaci do dalšího stupně lze zanedbat a uvažovat, že ve **vodném roztoku** převažují ionty z disociace do 1. stupně (neplatí tedy pro kys. sírovou)